

ІВАН ФРАНКО ПРО КООПЕРАЦІЮ

М. Г. Шульський, д. е. н., професор
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Гжицького

Досліджено розвиток кооперації у Галичині в оцінці І. Франка. З'ясовано передумови виникнення кооперативного руху та його роль і значення в піднесенні життєвого рівня населення. Акцентовано увагу на можливості використання минулого досвіду кооперації в сучасних умовах реформування різних сфер суспільних відносин.

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку народногосподарського комплексу України не лише важливо досліджувати сучасний його стан, але також вивчати праці видатних наших особистостей у минулому, які присвячені різним проблемам розвитку суспільства. До таких видатних діячів слід віднести

І. Франка, багатогранна діяльність якого охоплює різноманітні сфери функціонування суспільних відносин, важливе місце серед яких займають відносини матеріального виробництва того часу, а в них – налагодження кооперативних зв'язків при веденні різних видів діяльності. Отже, суть постановки проблеми полягає в тому, щоб привернути увагу наших сучасників до цінної економічної спадщини І. Франка і використати цінні його напрацювання у сучасних умовах розвитку різних сфер економіки з акцентуванням уваги на вирішення проблем кооперації у різних сферах суспільного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням економічної спадщини І. Франка присвячено праці багатьох вчених-економістів, серед яких слід відмітити С.М. Злупко, А. Ващишин, М. Павлишенко, І. Костирко, М.Г. Шульський [1-5] та ін. Проте, у цих працях більшою мірою сконцентровано увагу на загальні проблеми економічного розвитку і менше висвітлюються окремі його складові, зокрема, кооперативні основи функціонування різних сфер матеріального виробництва. Саме такі обставини обумовлюють необхідність подальшого дослідження економічної спадщини Великого Каменяря.

Мета і методика досліджень. Метою даної публікації є дослідження економічної спадщини І. Франка з концентрацією уваги на розвиток кооперації та можливості використання надбань минулого в умовах сучасності. Для досягнення поставлених цілей використано праці сучасних вчених, Франкові твори, які присвячені розвитку кооперативного руху. В процесах дослідження і викладу матеріалів використовувалися існуючі методи і методики вивчення цінних надбань минулого.

Виклад основного матеріалу. Перш, ніж приступити до викладу матеріалів даної публікації, з'ясуємо суть поняття «кооперація». Отож, «кооперація» (лат. cooperatio – співробітництво) – колективні добровільні об'єднання людей для спільної господарської діяльності» [6, с. 192]. Однак, слід відмітити, що це не лише об'єднання окремих індивідуумів, а також «форма взаємоузгодженого виробничого зв'язку між підприємствами (організаціями, компаніями, фірмами), які в економічному і господарському відношенні самостійно, але разом випускають певну продукцію» [7, с. 132]; «добровільне об'єднання власності (різних об'єктів і форм) та праці для досягнення спільних цілей у різних сферах господарської діяльності» [8, с. 75]. Є ще більш конкретизоване і одночасно всеохоплююче трактування цього співробітництва, як «процес добровільного об'єднання зусиль і

ресурсів суб'єктів, зацікавлених у досягненні певних соціально-економічних результатів, які можливо отримати лише або швидше за допомогою групових дій» [9, с. 25].

Таким чином, хоча трактування поняття «кооперація» є дещо відмінне, однак суть є одна: «цілеспрямовані дії групи суб'єктів, об'єднаних спільним економічним інтересом, складають суть процесу кооперації» [9, с. 25]. Підсумовуючи сказане відмітимо, що це є добровільне об'єднання суб'єктів господарювання для ведення спільної діяльності з метою одержання кращих результатів. Як показують результати дослідження економічної спадщини І. Франка, можна із впевненістю сказати, що саме у спільній діяльності селян він вбачав покращення ведення виробничої діяльності і на цій основі поліпшення життя населення. Досить також нагадати, що Великий Каменяр жив і здійснював свою багатогранну діяльність тоді, коли відбувались епохальні зміни у сферах суспільних відносин – це перехід від феодалізму до капіталізму. Цей період характеризувався кардинальними перетвореннями в існуючих відносинах при веденні господарської діяльності, збуту виробленої продукції, забезпеченні виробників продукції необхідними матеріалами і фінансовими засобами тощо. З цією метою почали формуватися кооперативні структури в Україні (у 1866 р. у м. Харкові було створене перше кооперативне товариство, у 1883 р. на кооперативних засадах виникла перша українська гуртівня у м. Львові).

Що ж розумів І. Франко під кооперацією і як він вбачав розвиток кооперативного руху? У статті «Програма галицьких соціалістів» він писав: «Під виглядом кооперації будемо підтримувати створення виробничих, чисто робітничих спілок, тобто вільних від усяких капіталістичних рис, і в даному разі будемо вимагати для них допомоги і зусиль держави. Такі спілки вважаємо за підготовку до майбутнього правління, а саме за школу для робітників» [11, с. 463-464].

Первинною і основною ланкою у розвитку кооперації І. Франко вважав громаду. З цього приводу він підкреслював: «Нам здається, що тут треба почати раду і роботу – від громади. Наша приповідка каже: громада великий чоловік, і ми хвалимося тим, що наш народ уже здавен-давна зрозумів силу громади» [10, с. 165]. Що ж представляла собою громада в цей період у Галичині? У коментарях до творів І. Франка про це сказано так: «Громада (гміна) – в Галичині нижча адміністративна одиниця, громада мешканців будь-якого населеного пункту або громада прихильників одного віросповідання, двірська община» [10, с. 750]. Отже, поняття «громада» проникло в цілий

спектр систем взаємовідносин нижчих верств населення галицького краю і цілком справедливо вказував І. Франко, що наш народ уже здавна - давен зрозумів силу громади. І саме в силі громад він вбачав майбутнє у розвитку кооперативного руху в різних сферах суспільних відносин. Чим ці напрацювання і поради Великого Каменяра не можуть бути використані в сучасних умовах теперішніми органами місцевого самоврядування щодо налагодження кооперативних взаємозв'язків?

У своїх працях І. Франко досліджував розвиток кооперації на різних ієрархічних рівнях суспільного виробництва. Так, зокрема, для аналізу кооперативного руху на рівні господарюючих суб'єктів він використав матеріали створення і результати діяльності таких відомих кооперативних товариств у Галичині, як: «Гуцульська спілка», «Народна торгівля» та інші. При цьому І. Франко концентрував увагу не тільки на механізмах функціонування цих кооперативних утворень, але називав прізвища конкретних діячів, які брали участь в їх діяльності. Тобто тут конкретне тісно переплітаються із загальним.

Досліджуючи розвиток виробництва у більш глобальних вимірах Великий Каменяр писав: «Все цивілізоване людство уявляється єдиною великою виробничою спілкою. Проте та кооперація не є зоорганізованою, і у виробництві панує анархія. А оскільки збут не відповідає нагромадженій масі товарів, вибухає перелом, криза. Ті кризи відбуваються щораз часто гостріше і тривають щораз довше» [11, с. 450]. Одночасно зауважимо, що він не тільки констатує про такі переломи і перекоси, в результаті яких виникають кризи, а, поглибивши свої дослідження, виявляє їх причини. Ось як про це написано у його творах: «Джерелом тієї хвороби є ніщо інше, як тільки внутрішня суперечність, яка відбувається між кооперацією у виробництві й індивідуальним присвоєнням випродукованої вартості» [11, с. 450]. Дійсно кооперування у виробництві та одноосібне присвоєння його результатів є одним із головних гальмівних чинників розвитку кооперативного руху.

Висновки. Вивчення творчої економічної спадщини І. Франка дає можливість його потомкам вникнути в суть соціально-економічних відносин у Галичині взагалі і її важливої складової – кооперації зокрема. Великий Каменяр досліджував розвиток кооперативного руху на двох важливих ієрархічних рівнях. На рівні окремих господарюючих суб'єктів він відобразив процеси кооперування на прикладі конкретних кооперативних товариств «Гуцульська спілка», «Народна торгівля», ряду кредитових товариств тощо. При цьому,

варто зауважити, що у розвитку кооперативного руху значну роль відіграло духовенство, що є цінним досвідом для наших священнослужителів прилучитися до налагодження діяльності кооперативних структур у сьогоднішніх умовах.

Розглядаючи кооперацію на глобальному рівні І. Франко виявив суперечності між: «Кооперацією у виробництві й індивідуальним присвоєнням випродукованої вартості». Він також підкреслив, якщо: «Кооперація не є зоорганізованою і у виробництві панує анархія», то це проводить до кризи. Отже, кооперація може бути потужним механізмом попередження криз у сучасному глобалізованому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Степан Злупко Іван Франко і економічна думка світу. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2006. – 413 с.

2. Ващишин А. Іван Франко. / Українські кооператори. Історичні нариси. Книга 1. / А. Ващишин. – Львів: Вид-во «Укоопосвіта» Львівської комерційної академії, 1999. – С. 116–122.

3. Костирко І. Франко – економіст в контексті сучасних трансформаційних процесів в Україні / І. Костирко // Вісник Львівського державного аграрного університету. Економіка АПК. Львів: Львівський державний університет, 2006. – № 13. – С. 155–163.

4. Павлишенко М. Іван Франко про майбутнє та сучасність / М. Павлишенко // Віче, 2007. – № 21–22. – С. 21–23.

5. Шульський М. Г. Еміграція в оцінці Івана Франка / [Текст]: монографія / М. Г. Шульський. – Львів: СПОЛОМ, 2011. – 328 с.

6. Український радянський енциклопедичний словник в трьох томах. Т.2. – К.: Головна редакція УРЕ, 1967. – 856 с.

7. Сліпушко О. Політичний і фінансово-економічний словник / О. Сліпушко. – К.: Криниця, 1999. – 392 с.

8. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2. / Редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.

9. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – К.: Логос, 1999. – 256 с.

10. Франко І. Збір. творів: у 50 т. / І. Франко // Т.44, кн. 2: Економічні праці (1888–1907). – К.: Наукова думка, 1985. – 768 с.

11. Франко І. Програма галицьких соціалістів / І. Франко // Збір. творів: у 50 т. Т.45. Філософські праці. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 448–466.